

5 «УК» проаналізував результати виборчих перегонів у Молдові та Грузії і їх вплив на подальші відносини наших країн

9 Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності»

УРЯДОВИЙ КУР'ЄР

П'ЯТНИЦЯ, 4 ЛИСТОПАДА 2016 РОКУ

ЦІНА ДОГОВІРНА

№207 (5827)

ЦИТАТА ДНЯ

ПАВЛО РОЗЕНКО:

«З 1 січня розпочнеться впровадження абсолютно нового сервісу оформлення пенсій — їх можна буде оформити в будь-якій точці країни без прив'язки до місця проживання чи роботи».

Віце-прем'єр-міністр про створення єдиної електронної централізованої системи Пенсійного фонду

Продам бізнес. У Криму

Колаж Ірини НАЗІМОВО

Дипломати підтримали процес декларування

РЕАКЦІЯ. Завершення першого етапу е-декларування — важливий крок на шляху до збільшення прозорості й підзвітності державних посадовців. Про це йдеться у відповідній Спільній заяві послів країн G7, що працюють в Україні. Тож дипломати очікують від української влади подальшого поступу на шляху подолання корупції. «Ми вітаємо уряд України із завершенням першого етапу подання електронних декларацій про активи... Ми визнаємо і високо цінуємо загальне дотримання процедури всім урядом, незважаючи на технічні збої, які на початковому етапі ускладнювали процес. Високий рівень виконання серед посадових осіб вищого рівня свідчить, що система функціонує належним чином і слугуватиме надійним джерелом даних для правоохоронних органів», — цитує Укрінформ текст документа.

Посли також акцентували увагу на необхідності якомога швидшого завершення процесу створення Агентства з питань повернення та управління активами і запевнили, що й надалі підтримуватимуть зусилля влади й громадянського суспільства в боротьбі з корупцією.

ЦИФРА ДНЯ

3083

особи було звільнено з полону проросійських бойовиків за час проведення антитерористичної операції на Донбасі

ГОСТРА ТЕМА. Для Росії мілітаризація півострова важливіша за його розвиток

Багато запитань, замало відповідей

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА. Підтримка АПК в наступному році полягає не лише у сумах коштів: головне — хто і як їх розподілятиме

Володимир КОЛЮБАКІН
для «Урядового кур'єра»

Почнемо з того, що гілки влади ніяк не визначаються, скільки ж коштів спрямувати на розвиток галузі. Якщо спо-

чатку в проект бюджету планували трохи більш як чотири мільярди гривень, то тепер пропонують значно більше — понад 8,2 мільярда гривень: за загальним фондом — понад 5,3 мільярда, за спеціальним фон-

дом — майже 2,9. З них приблизно половина — понад 4,8 мільярда(?) — призначена на фінансування апарату Міністерства аграрної політики.

Натомість на такий важливий напрям, як здешевлення креди-

тів для сільгоспвиробників, закладено аж 300 мільйонів — на рівні поточного року, коли того здешевлення майже ніхто не бачив. Експерти аналітичного центру Аграрного союзу України (АСУ) взагалі вважають на-

явний механізм здешевлення кредитів некоректним і нецільовим — він спрямований радше на підтримку банківського сектору, який і так не бідує, а не сільгоспвиробника.

АКТУАЛЬНО

Як навчити громадянина мислити

НЕЮВІЛЕЙНІ ДУМКИ. До 150-річчя з дня народження Михайла Грушевського та 80-річчя Інституту історії України

Валерій СМОЛІЙ,
директор Інституту історії України НАН України
академік НАН України,
Олексій ЯСЬ,
старший науковий співробітник,
для «Урядового кур'єра»

Сучасна людина не дуже замислюється над тим, як пишеться, точніше, конструюється та репрезентується минулими. Її більше цікавить кінцевий продукт споживання, який часто уявляється у вигляді «справжньої, корисної чи правильної» історії тощо. Мабуть, саме тому повсякчас чуємо гнівні філіппіки про неприпустимість переписування історії та викривлення історичної правди. Справді, ледь не кожна особа вважає себе якщо не експертом, то принаймні неодмінним знавцем історії, переносючи власний досвід повсякденності на давнє й недавнє минуле.

У тих небагатьох ситуаціях, коли постають питання щодо того, як створюється інтелектуальний продукт у царині Кіло, діапазон можливих відповідей на вигляд доволі банальний. Адже процес історіописання зазвичай уподібнюють до наукової белетристики, а то й зовсім модернізують, уявляючи як різновид спічрайтерства. Особа історика в такій ієрархії уявлень перебуває десь на другому плані, а про фахову спільноту воліють згадувати лише у поодиноких випадках.

Однак ще українські інтелектуали кінця XIX ст. усвідомлювали, що написати біографію нації, яка вважалася б пізнавальним ідеалом тодішнього історіописання, не під силу найталановитішій людині поза межами фахової корпорації. Напружена праця кількох поколінь українських науковців в імперіях Романових і Габсбургів, підрадянській Україні та в еміграції була затрачена на становлення й плекання академічної спільноти, яку, немов естафету, передавала кожна генерація своїм наступникам у вигляді інституціональних осередків — Наукового товариства Шевченка у Львові, Українського наукового товариства у Києві, Всеукраїнської академії наук, еміграційних наукових інституцій і товариств.

Через терни партійної науки

Ці інституціональні майданчики та конститування української академічної спільноти врешті-решт уможливили появу багатотомної «Історії України-Руси» Михайла Грушевського. Втім, автор монументального багатотомника виявився новатором і на ниві трансформації академічної науки, зокрема спричинився до її інституціонального оновлення. Саме Грушевський на початку 1920-х усвідомив, що післявоєнні реалії не тільки кардинально перекроїли тогочасний світовий устрій, а й докорінно змінили вимоги й стандарти продукування соціогуманітарного, зокрема історичного знання.

На зорі XX ст. вже виокремилися, принаймні в зародковому стані, пізнавальні взірці, стратегії конструювання та репрезентації минулого, фахові стандарти, комунікаційні й організаційні практики, інституціональні осередки. Нині їх розглядають як неодмінні складові політики знання. Недаремно захо-

ди Михайла Грушевського після його повернення до радянської України 1924 року пов'язані зі спробами реформувати академічні інституції у світлі нових викликів. Одним із них став його проект 1928 року зі створення Українського історичного інституту.

За великим рахунком, це було самобутньою відповіддю на тодішні зміни, пов'язані із соціологізацією історії. Передусім Грушевський намагався ввести студії, присвячені «масовій» людині у сфері досліджень нашої минуштини, зокрема передбачав конструювання порівняльних паралелей історії України з історією народів Європи та Азії. Та найголовніше — він прагнув створити новий інституціональний міні-простір організації, праці та комунікації фахової спільноти істориків.

Не судилося. Плани Михайла Грушевського гвалтовно поховала більшовицька влада. Натомість було засновано осередки історико-партійної науки, зокрема славнозвісна Всеукраїнська асоціація марксистсько-ленінських інститутів. Але дефекти механічно сконструйованої мережі стали настільки очевидними, що вже в липні 1936 року партійні очільники ліквідували асоціацію, а її рештки ввели до відділу суспільних наук АН УСРР, у межах якого створили кілька інститутів, зокрема Інститут історії України.

Перші сторінки написані кров'ю

Перші сторінки історії інституту сповнені трагізму й драматизму. У грудні 1936-го заарештували його першого директора А. Сарраджєва, а наступного року страшили Невдовзі така доля спіткала багатьох інших співробітників. Тоді установу розглядали як осередок неблагоннадійних і навіть ворожих елементів, але водночас сприймали як інтелектуальний та організаційний ресурс для впровадження радянської політики знання. Тому партійні функціонери вимагали показового «прориву на історичному фронті». Справу вирішили по-більшовицьки у вигляді експерименту із «селекції» інтелектуалів: залучили старих спеців та влили нову кров — випускників інститутів червоної професури. 1940 року до інституту у вигляді Львівського відділу долучили і представників галицької наукової школи М. Грушевського. Цьому строкатому колективу істориків випало стати авторами першого українського радянського наративу.

Радянсько-німецька війна, наче руйнівний коток, проїхала життями істориків та інституціональною долею установи. Частину колективу разом з директором мобілізували до війська, іншу евакуювали до Уфі. Дехто залишився в окупації.

За іронією долі, 20 жовтня 1941 року історики з колишнього інституту одночасно намагалися відновити заклад і в окупованому Києві, і в провінційній Уфі. Та нацистські чиновники категоричного висловилися проти, позаяк побоювалися, що академічні інституції стануть осередками «тупого націоналізму». Натомість утилітарні потреби мобілізації мас, які визначали конфігурацію політики знання радянського режиму, у воєнну добу призвели до поступового віднов-

Михайло Грушевський прагнув створити новий інституціональний міні-простір для фахової спільноти істориків

лення інституту, що завершилося в липні 1944 року.

Знову крутий поворот

Новий поворот політики знання стався у післявоєнний час. 29 серпня 1947 року ЦК КП(б)У ухвалив розгромну постанову про політичні помилки і незадовільну роботу інституту історії, яка затаврувала всі попередні праці його співробітників як «антимарксистські». Найбільший гріх полягав у тому, що вони «йдуть по шляху українських націоналістів, розглядаючи історію України ізольовано від історії інших народів, починаючи та слідуючи в цьому питанні за курсом Грушевського «Історія України-Руси».

Інституту нав'язали чергову програму радянської, яка мала

перетворити інституцію на провінційну подоби московського інституту історії. 1953 року установу перейменували на Інститут історії АН УРСР.

Масштабні метаморфози відбулися й у сфері концептуалізації історії України. Ба більше: історію України замінили на формат так званої історії Української РСР. Цей процес був дуже болісним. Скажімо, підготовка лише першого видання двотомника «Історія Української РСР» зразка 1950-х років тривала сім років, протягом яких істориків змушували переписувати нескінченні версії «сурогатної» історії за вимогами партійних бонз.

Короткотривала лібералізація впродовж 1960-х років на республіканських обшарах дала змогу розширити коло сюжетів у репрезентації історії УРСР. З'явили-

Насамкінець. 2014 року добігла кінця пострадянська доба. Конфігурації прийдешньої епохи проступають лише в загальних рисах. Але воєнно-політичні події на сході країни однозначно показали, який крихкий і розмитий інтелектуально-культурний шар свідомості багатьох наших співвітчизників. Ідеться не стільки про ті чи ті моделі соціальної поведінки, скільки про базові основи (культурні, історичні, духовні) та елементарні навички мислення, ба навіть про спроможність принаймні у першому наближенні усвідомити причинно-наслідкові зв'язки сучасних метаморфоз, які відбуваються в нашій країні на тлі її великої та складної історії.

Адже наша минулизна — це не тільки славетний, драматичний, трагічний і героїчний пантеон, затребуваний для чергової актуалізації/артикуляції практик історичної пам'яті на злобу дня, а й унікальна лабораторія для плекання незалежного та зрілого мислення громадянина. Не гвинтика державної машини, не бездумного виборця, піддатливого для будь-яких технологічних маніпуляцій, а особистості з критичними, незалежними та розвиненими засадами мислення та культури. Отож на часі пошук новітньої конфігурації політики знання з кардинальною переминою віх, передусім відмовою від морально-повчальних дискурсів і настанов, які хоч-не-хоч повертають нас до рудиментів радянської доби. Ідеться про антропологічні, мультикультурні, багатомірні, полінаціональні й регіональні стратегії представлення історії України як нашої спільної територіальної минуштини, зорієнтовані на ви-

ся науковці, яких діаспорні колеги назвали істориками-ревізіоністами, а сучасні дослідники — нонконформістами. 1966 року до 100-річчя Михайла Грушевського колектив інституту зробив перші спроби його часткової реабілітації як видатного вченого у статті Ф. Шевченка та спільній газетній публікації історика І. Бойка й літературознавця Є. Кирилюка. Звісно, обидві розвідки засудили за «політичні й методологічні помилки».

Зрештою, тодішня політика знання полягала в тому, щоб прищепити українцям патерналістські зразки соціальної поведінки у системі тоталітарного режиму, які ілюстрували прикладами «правильної» російсько-радянської історії «старшого брата».

Після розпаду імперії зла

На межі 1980—1990-х років розпад СРСР актуалізував запити щодо повного демонтажу офіційної політики знання. Натомість гостро постало питання про представлення національних образів історії України. 1990 року за ініціативою науковців установи повернули первісну назву — Інститут історії України. Так сформувалася нова парадигма політики знання. Уперше в XX ст. відбувся кардинальний перегляд радянської, а частини її імперської історії, яку заступили національні візії минуштини, що відіграли важливу роль у формуванні українського культурного поля.

2000-ні роки сформували новітню палітру викликів, пов'язаних із настроями тотального скептицизму, привнесеного західними інтелектуальними новаціями щодо пізнавальних перспектив і можливостей конструювання національної історії. Однак у нове століття інститут увійшов із багатьма капітальними студіями, як-от «Історія українського селянства», «Історія українського козацтва», «Історія державної служби в Україні», «Економічна історія України», «Нариси історії Української революції 1917—1921 років», «Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси», «Велика війна 1914—1918 рр. і Україна» тощо.

роблення алгоритмів самостійного мислення, вільного оперування інформацією та її критичного сприйняття. Згадаємо, приміром, що М. Грушевський на черговому зламі європейської історії по Першій світовій війні дедалі більше переймався засадничим питанням про те, як саме мислить історична людина.

Нині в інституті триває розроблення нових форматів представлення нашої минуштини. На базі фундаментальної 10-томної «Енциклопедії історії України» йдуть підготовчі заходи зі створення мультимедійного енциклопедичного ресурсу з історії України як загальноосвітнього та культурного компендіуму історичних знань у форматі швидких довідок, які мають задовольняти найрізноманітніші пошукові запити. Ще один важливий проект — книжкова серія «Студії з регіональної історії», у межах якої опубліковано оригінальні дослідження з історії Південної та Східної України.

Присмерк глобалізму з упровадженням показної та наднаціональної політкоректності нав'язує ілюзію універсальності й прагматизму на ниві світової соціогуманітаристики, зокрема історії. Проте глобалістичні тенденції постісторії в жодному разі не скасували нагальних потреб представлення країни/нації/держави на культурній та інтелектуальній мапі світу, зокрема наукових проєкцій її минуштини. Без такої репрезентації нашої історії, культури, науки ми однозначно опинимося в колі, як сказали б раніше, «неісторичних», а за сучасним означенням маргінальних націй.

Фото Володимира ЗАКІ